

YAŞLILIKTA TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI ÜZERİNE BİR LİTERATÜR İNCELEMESİ

Doç. Dr. İBRAHİM BOZACI

Kırıkkale Üniversitesi, Keskin Meslek Yüksekokulu, ibrahimbozaci@kku.edu.tr

0000-0002-9584-6126

ÖZET

Yaşlı nüfusun artmasına bağlı olarak; emekliliğin veya yaşlılığın tüketime etkileri farklı disiplinlerden araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Bu noktada yaşlıların yaşam standartlarını devam ettirme eğiliminin ileri sürüldüğü iktisadi bakış açısına karşın; gelirin azalması, miras bırakma motivasyonları ve yaşlılığa bakış açısı gibi birçok faktörün yaşlılıkta tüketimleri azaltabildiğine ilişkin yazında bulgularla karşılaşılmaktadır. Kısaca finansal, psikolojik, biyolojik gereksinimlere dayalı olarak veya bilinçli tercihlerle yaşlılıkta tüketimlerin farklılaşabildiği, işletmelerin ise yaşlıların gereksinim ve beklentilerine uygun şekilde pazar bölümlendirmeleri yapabildiği görülmektedir. Pazarlama yazında geleneksel olarak yaşlıları hedeflemede, duyuşal yeteneklerin azalmasına bağlı olarak pazarlama karması unsurlarının kolay algılanabilecek şekilde tasarlanması önerilmektedir. Bunun ötesinde yaşlıların tüketim davranışlarını etkileyen göreceli yaş gibi farklı faktörlerin olduğu ve bu davranışların yaşlılığın dönemine göre de incelenebileceği ifade edilebilir. Son olarak; yaşlılığın ilerleyen aşamalarında yaşlı bakım hizmetleri satın alma, bu konuda yaşlılara yönelik tutumun yeterince olumlu olmaması, buna bağlı istihdam sorunu ve yaşlı bakım hizmetlerinde kalitenin önemi tartışılmaktadır. Bu araştırmanın yaşlılıkta tüketici davranışlarıyla ilgili araştırma gerçekleştirecek olanlara konunun araştırılabilir yönlerine ilişkin bakış açıları sunması bakımından değerli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Yaşlı, Yaşlılık, Tüketim, Yaşlı tüketici, Yaşlılara yönelik pazarlama.

A LITERATURE REVIEW ON CONSUMER BEHAVIOR IN OLD AGE

ABSTRACT

With the increasing elderly population, the effects of retirement or old age on consumption are attracting the attention of researchers from various disciplines. While the economic perspective suggests that the elderly tend to maintain their living standards, the literature also contains findings indicating that several factors, such as decreased income, motivations for leaving inheritance, and attitudes towards old age, can reduce consumption in old age. In short, consumption patterns in old age can differ based on financial, psychological, and biological needs, or through conscious choices, and businesses can segment their markets to meet the needs and expectations of the elderly. In marketing literature, it is traditionally suggested that marketing mix elements targeting the elderly should be designed in a way that is easily perceived due to the decrease in sensory abilities. Furthermore, it can be stated that various factors, such as relative age, influence the consumption behavior of the elderly, and these behaviors can be examined according to the stage of old age. Finally, the purchase of elderly care services in the later stages of old age, the insufficiently positive attitudes towards the elderly in this regard, the resulting employment problem, and the importance of quality in elderly care services are discussed. This research is considered valuable because it offers

perspectives on researchable aspects of consumer behavior in old age to those who will conduct research on the subject.

Keywords: Elderly, Aging, Consumption, Elderly Consumer, Marketing to the Elderly.

GİRİŞ

Birçok ülkede yaşlı ve emekli nüfusun artması ve çalışan genç nüfusun azalmasına bağlı olarak, sosyal programların sürdürülebilirliği ve yaşlıların tüketim davranışları, iktisatçı ve pazarlamacıların ilgisini çeken bir konu olmuştur. Bu noktada yaşlıların davranışları daha çok gelirin azalması, çalışmaya tekrar geri dönememe ve duyuşsal yeteneklerin azalması gibi faktörlerle ilişkilendirilmektedir (Hurd, 1990). Emeklilikte tüketim davranışlarına yönelik Modigliani'nin Yaşam Döngüsü Modeli yaklaşımına göre insanlar zamanlar arası tercih yaparak yaşam standartlarını devam ettirme eğilimindedir. Diğer taraftan sıklıkla karşılaşıldığı üzere emeklilikte tüketimin azalması durumu emeklilik tüketim bilmecesi (puzzle) olarak ifade edilmektedir. Bu düşünün; kullanılabilir zaman, düşük gelir ve likidite sorunlarının yanında, çocuk yetiştirme maliyetlerinin azalmasıyla ilişkili olduğu ileri sürülmektedir. Dolayısıyla aslında emeklilik bilmecesinin olmadığı, harcama değişikliklerinin heterojen olduğu ve azalmaların daha çok yemek, işle ilgili maliyetler ve sağlık şoklarından kaynaklanabildiği, dayanıklı olmayan ürün harcamalarının sabit kalabildiği veya artabildiği ve gerçek gıda tüketiminin artabildiği de ileri sürülmektedir (Battistin vd., 2009). Neticede nüfus artışında yavaşlama ve yaşam süresindeki artış, yaşlıların ekonomik davranışlarına olan dikkati artırmaktadır. Özellikle yaşlı nüfusun arttığı günümüzde, bu bakımdan pazar bölümlerini doğru anlamak ve hedeflemek için yaşlıların davranışları ve bunu etkileyen faktörleri bilmek önemlidir. Yaşlılığın devam eden sürecinde ileri düzeyde yaşlılar, bakım hizmetlerden yararlanmak bir seçenek olsa da, finansal kaynakların yetersizliği, hizmet kalitesindeki algılamalar, kültürel değerler ve yaşlılara yönelik çok olumlu olmayan tutumlara bağlı olarak bu hizmetlerden yararlanmada sorunlar yaşayabilmektedir. İlgili çalışmaların bir kısmında sağlık çalışanlarının veya yaşlıya bakanların, yaşlılara yönelik tutumları konu alınmış, yaşlılar için bakım hemşireliği gibi uzmanlık alanlarında çalışan ihtiyacına dikkat çekilmiştir. Neticede yaşlılıkta tüketici davranışlarının kendi içerisinde farklılaşabildiği ve pek çok faktörden etkilenebildiği görülmektedir.

EMEKLİLİKTE TÜKETİM DAVRANIŞLARI

Yaşam Döngüsü Modeli'nde insanların genelde tüketimlerini yaşamları boyunca dengelemeye çalıştığı (Blau, 2008), gelir dalgalanmalarından bağımsız olarak tüketimlerini borçlanma ve tasarruf gibi yöntemlerle dengeli şekilde devam ettirme eğiliminde olduğu ileri sürülür. Ancak özellikle gelirdeki düşme ve emeklilikteki harcamalara yeterince hazırlıklı olmama kaynaklı tüketimde meydana gelen düşüş olarak açıklanan emeklilik tüketim bilmecesine (puzzle) yönelik bulgular yaygındır (Hurd & Rohwedder, 2006; Ameriks vd., 2007; Haider & Stephens, 2007). Örneğin Moreau & Stancanelli'nin (2015) Fransa'da gerçekleştirdiği araştırmada, emeklilik sonrası çift çalışanlı ailelerde erkeklerin giyim harcamalarında belirgin düşüş tespit edilmiştir. Agarwal vd.'nin (2015) Singapur'da gerçekleştirdiği araştırmasında ise giyim, dayanıklı tüketim malları, ulaşım, seyahat gibi hizmetlere olan harcamaların emeklilikle daha fazla düştüğü, ancak süpermarket alışverişi, yemek, eğlence ve hizmetlere olan harcamaların değişmediği belirlenmiştir. Dolayısıyla emekliliğin tüketime farklı etkileri olduğu değerlendirilmiştir.

Li vd.'nin (2015) Çin'de gerçekleştirdiği araştırmada, emekliliğin dayanıksız tüketim harcamalarını % 20 azalttığı, bunun işle ilgili harcamalar ve evde yemek hazırlayıp tüketmekten kaynaklandığı tespit edilmiştir. Ayrıca emeklilik sonrası erkek eşlerin alışverişi ve evde yemek hazırlamaya daha fazla zaman ayırdığı anlaşılmıştır. Dolayısıyla yaşam

döngüsü modelinin desteklendiği, tüketimlerde meydana gelen düşüşün bilinçli tüketim davranışlarıyla ilgili olduğu belirtilmiştir. Benzer şekilde Velarde & Hermann'ın (2014) emeklilik tüketim bilmecesini Almanya'da test ettiği araştırmasında, emeklilikle birlikte yemekle ilgili zaman kullanımında belirgin farklılık görülmüş, evde üretilen yemeğin ve ilgili alışverişlerin ev dışı yenilen işle ilgili yemeğe ikame edildiği anlaşılmıştır. Ayrıca boş zamanla ilişkili ev dışı tüketimin bazı emekliler için önem kazandığı belirlenmiştir.

Borella vd.'nin (2014) İtalya'da panel veriye dayalı gerçekleştirdiği çalışmada, düşük eğitilmiş ve varlıklı bireylerin emekliliklerinde tüketim düşüşü tespit edilmiş, ancak bunun beklenmedik emeklilikle bir ilgisi bulunmamıştır. Diğer taraftan yüksek eğitilmiş bireylerin düşük varlığa sahip olmadıklarında ve beklenmedik emeklilik olmadığında tüketim düzeyini devam ettirdikleri anlaşılmıştır. Stephens & Unayama (2012) Japonya'da gerçekleştirdiği çalışmada ise emeklilik sonrası ani düşüşe yönelik kısıtlı bulgu tespit edilmiş, ancak gıda ve işle ilgili tüketimlere odaklanan düşük gelirli bireylerde tüketimde düşüş gözlenmiştir. Öte yandan büyük emeklilik bonuslarının emeklilerinin tüketimlerindeki dengeyi devam ettirmesine imkan verebileceği değerlendirilmiştir.

Aguila vd.'nin (2011) çalışmasında ise dayanıklı tüketim ürünlerinde olmasa da, gıda ürünlerinde emeklilik tüketim bilmecesi desteklenmiştir. Hopkins vd.'nin (2006) çalışmasında emekliliği yeni bir başlangıç veya kesinti olarak görenlerin deneyimsel ve dışa yönelik harcamaları artırdığı, yaşlılığın başlangıcı veya geçmişin devamı olarak görenlerin ise deneyimsel olmayan ve içe yönelik harcamaları artırdığı belirlenmiştir. Dolayısıyla emekli pazar bölümlerinin hedeflenmesinde farklı pazarlama faaliyetlerinin etkili olabileceği değerlendirilmiştir.

Miniacci vd.'nin (2003) İtalya'da gerçekleştirdiği çalışmada emeklilikle birlikte işle ilgili harcamaların azaldığı, evsel yemek ve diğer ürün harcamalarının arttığı anlaşılmıştır. Ayrıca çalışmada dayanıksız ürün talebindeki düşüşün, boş zaman harcamaları göz önünde bulundurulduğunda ortadan kalktığı değerlendirilmiştir. Robb & Burbidge'nin (1989) Kanada'da aile harcamalarını incelediği çalışmada ise, yaşam döngüsü ve emeklilikte tasarruf etmeme fikirleri desteklenmemiş, emeklilik sonrası tüketimin azaldığına yönelik bulgular tespit edilmiş ve bunda miras motivasyonlarının rolünün olabileceği değerlendirilmiştir. Hamermesh'in (1982) A.B.D.'de 62-69 yaş arası emekli çiftlere yönelik çalışmasında, emekliliğin ilk yıllarında harcamaların gelirden % 14 yüksek olduğu tespit edilmiş ve tasarrufların tüketimlerini devam ettirmek için yetersiz olduğu değerlendirilmiştir. Ayrıca tüketimlerin azaltıldığı, sosyal güvenlik, kişisel tasarruf ve sağlanan faydaların emeklilik öncesi yaşam standardını devam ettirmede yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Neticede yaşlıların az veya çok tüketimlerinin önceki dönemlere göre farklılaştığı ve genelde düştüğü, bakım ihtiyacının yoğun olmadığı dönemlerde dahi, daha önceki tüketimlerini devam ettirmede sorunlar yaşadığı anlaşılmaktadır. Yaşlılığın ilerleyen süreçlerinde veya ileri düzeyde yaşlılık dönemlerinde tüketimlerin nasıl devam ettiği de araştırılması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

YAŞLILARIN TÜKETİMLERİ VE YAŞLI BAKIM HİZMETLERİ SATIN ALMA DAVRANIŞI

Fizyolojik faktörlerin ve bu bakımdan yaşın tüketicileri etkileyen önemli bir değişken olduğu bilinmektedir. Pazarlama bakımından yaşlı nüfusun hedeflenmesinde; birikim sistemleri, sağlık hizmetleri, sağlıklı gıda, boş zaman hizmetleri, tatil köyü, huzurevi, hasta bakımı hizmetleri gibi ürünlere odaklanmak mümkündür (Altunışık vd., 2006; Tek & Özgül, 2007). Nitekim yaşlılar; ev bakımı hizmetleri, emeklilik planları (Solomon vd., 2006; Walters, 1974), zinde kalma hizmetleri, sağlıklı beslenme ürünleri, kozmetik cerrahi hizmetleri ve ergonomik

yatak gibi ürünlere ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca ürün ve iletişim araçlarındaki (etiket, ambalaj, uyarı, el kitabı, tarife, liste, besin değeri açıklaması, kullanma kılavuzu, gösterge vb.) yazıların punto büyüklüğü, ürünlerin ve parçalarının büyüklüğünün (klavye, tuş, düğme, fermuar vb.) yaşlılara uygun şekilde tasarlanmasının önemli olduğu ifade edilebilir. Yanı sıra, yaşlıları hedefleyen mağazaların daha aydınlık olması, yaşlılara yönelik sağlık ve bakım ürünlerinin kolayca erişebilecekleri raflara yerleştirilmesi, mağazaların tekerlekli sandalyelerle kolayca ulaşılabilir şekilde tasarlanması gibi öneriler de bu tüketicileri hedeflemede önerilir (Underhill, 1999). Bunların yanında harcanabilir gelirleri düşük, ancak zamanları fazla olan yaşlıların hızlı alışveriş kaygısının daha az olması, buna bağlı olarak seyahat, eğlence, spor izleme, kamp ve kendin yap ürünleriyle zaman gelir dengesi sağlayan ürünleri tercih etmesi beklenebilir (Walters, 1974).

Yaşlıların tüketim davranışlarını etkileyebilecek psikolojik değişkenlerden biri de görelî yaş olabilir. Bireyin kendisini kronolojik yaşına göre hissettiği yaş (daha genç veya yaşlı) anlamına gelen görelî yaş (Sghaier & Gharbi, 2012; Kotter-Gruhn vd., 2015a; Kotter-Grühn vd., 2015b) tüketimleri etkileyebilmektedir. Nitekim genç hisseden yaşlılar, daha çok hissettikleri yaştakiler gibi davranabilmektedir. Bu ise fiziksel görünüm algısı, genç kalma arzusu gibi değişkenlerle ilişkilidir (Guiot, 2001). Genç hisseden yaşlı tüketicilerin, daha sağlıklı yaşam tarzına sahip olabildiği (Buggle, 2018) ve bunlarda daha genç hissetmeyi sağlayan değer sunularına yönelik iletişimlerin daha etkili olabildiği ifade edilmektedir (Peluso vd., 2021).

Ayrıca yaşlanan tüketiciler, benlik imajlarını devam ettirmek ve korumak için tüketimle ilgili davranışlarda bulunabilmektedir. Özellikle yeni yaşlı grup içerisinde olup genç hissedenler; yaşlılara özel kampanyalara daha duyarlı veya duygusal olarak yaşlıların reklamlarda gösterilmesinden rahatsız olabilmektedir (Moschis & Mathur, 2006). Dolayısıyla, bazen çocuk veya gençlere yönelik mal ve hizmetlerin yetişkinlerce kullanılmasında olduğu gibi, yaşlıların genç hissetmesi de dikkat çekici bir araştırma konusudur (Sghaier & Gharbi, 2012). Örneğin 60'lı yaşlarında olan bir tüketici, kendisini 40'larında hissedebilir ve buna bağlı 40 yaşlarında olan modellerle kendini özdeşleştirebilir. Bu durumda, kronolojik yaşına dayalı olarak içerisinde olduğu pazar bölümü, yanlış değerlendirilmiş olabilir. Dolayısıyla, görelî yaşın yaşa duyarlı ürünler başta olmak üzere, yaşla ilgili çekicilikler ve rol modeller bakımından pazarlamayla ilgilidir. Kısaca yaş değişkeninin, tüketim ve pazarlamayla ilgili araştırmalarda daha yaratıcı şekilde ele alınması ve somut demografik bir değişken olarak incelenmesinin ötesine geçilmesi gerekmektedir (Barak & Schiffman, 1981). İlgili yazında da, yaşlıların tüketimlerini anlamada görelî yaşın yeterince incelenmediğine dikkat çekilmektedir (Zniva & Weitzl, 2016).

Yaşlanmaya bağlı gündeme gelen tüketim davranışlarından biri, yaşlı bakım hizmetleri satın almadır. Bu noktada yaşlıların evde bakılmasının; finansal imkanların yanında ülkemizde olduğu gibi sosyokültürel temelleri olmakla birlikte, yaşlılara yönelik tutumlar, yaşlılara yönelik sunulan hizmetlere yönelik algılamalar yaşlı bakım hizmeti satın almayı etkileyebilmektedir. Nitekim sağlık hizmeti kalitesinin azalmasına neden olabilecek yaşlılara yönelik olumsuz tutumlar, yaşlı bakım hizmetleri bakımından araştırmacıların dikkatini çeken bir konudur.

İnsanların yaşam süresinin uzaması, buna bağlı daha fazla hastalık deneyimleme, engelliliklerin artması ve yavaş iyileşme gibi durumlar sağlık bakım hizmetlerini zorlaştırmaktadır. Bu durumlar, öncelikle hemşireler gibi meslek adayları için zorlayıcı olup, inanış, değer, kültür, deneyim ve gözlem gibi faktörlere bağlı olarak hemşirelik adayları yaşlılara yönelik olumsuz veya çok olumlu olmayan tutumlara sahip olabilmektedir. Bu sorun ise yaşlı bakım hizmetlerinde istihdam sorununu gündeme getirmektedir (Lovell, 2006). Çiftci & Evcimen'in (2023) yaşlı bakım programı öğrencileriyle gerçekleştirdiği araştırmada

öğrencilerin yaşlılara tutumlarının orta düzeyin üstünde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışmada yaşlı bakım hizmeti vermek isteyenlerin ve birinci sınıf öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumunun daha pozitif olduğu anlaşılmıştır. Mohammed & Omar'ın (2019) Mısır'da hemşirelik son sınıf öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmada, öğrencilerin çoğunun yaşlı bakımıyla ilgili bilgi eksiliği ve negatif tutumlarının olduğu belirlenmiştir.

Sözcüoğlu & Mandıracıoğlu'nun (2017) hemşirelik, ebelle ve diyetisyenlik öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmada, katılımcıların % 20'sinin ailelerinin yaşlılarla aynı evi paylaştığını ve yarısının yaşlılarla ilgili aktivitelere katıldığını belirlenmiştir. Çalışmada, yaşlı tutum düzeyinin diyetisyenlik öğrencileri, birinci sınıf öğrencileri ve huzurevinde aktiviteye katılmayanlarda daha düşük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yaşlanma endişesinin evlerinde yaşlı yakını ile yaşayanlarda daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Benzer şekilde Yazıcı vd.'nin (2016) hemşirelik, fizyoterapi ve yaşlı bakım bölümü öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmada, öğrencilerin yaşlılara yönelik zayıf bir pozitif tutuma sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca 20 yaş altındakilerin, yaşlı bakım bölümünde okuyanların daha düşük tutum düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Bulut & Çilingir'in (2016) çalışmada ise hemşirelerin personel eksikliği, iş stresi ve tatmin edici olmayan çalışma şartlarının yaşlılara yönelik tutumları olumsuz etkilediği anlaşılmıştır. Yanı sıra, hemşirelerin dörtte birinin yaşlılarla iletişim sorunları yaşadığını tespit edilmiştir. Dolayısıyla hemşire adaylarına iletişim yeteneklerini geliştirici eğitimlerin eklenmesi önerilmiştir. Ayrıca çalışmada eğitim düzeyinin artmasına, geniş aileye sahip olma bağlı olarak yaşlılara yönelik tutumların artabildiği anlaşılmıştır.

Luchesi vd.'nin (2016) bakıma muhtaç yaşlı bakıcılarıyla gerçekleştirdiği çalışmada, yaşlılara yönelik tutumun nötr olduğu belirlenmiştir. Ayrıca tutumların bazı boyutlarının; yaşlı olma, kentsel ortamda yaşama, daha fazla ilaç kullanma, temel yaşam aktivitelerinde muhtaç bir yaşlıya bakma, yaşamdan ortalama düzeyde memnun olma ve daha yüksek stresle ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Samra vd.'nin (2015) doktorlar ve tıp öğrencileriyle gerçekleştirdiği nitel çalışmada ise katılımcıların genel olarak yaşlı hastalara bakıma yönelik negatif duygular (korku, kaygı, üzüntü vb.) belirttiğini, memnuniyetsizlik kaynaklarının ise daha çok bakım verilen örgütsel yapı ve sistemle ilgili olduğu anlaşılmıştır. Buna göre yaşlıların benzersiz ihtiyaçları olduğu ve hastalara bakımın bilgi ve beceri gerektirdiği belirtilmiştir. Mandıracıoğlu & Lülec'i'nin (2015) eczacılık öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmada ise bunların nötr veya hafif olumlu tutumlara sahip olduğu anlaşılmıştır. Özellikle öğrencilerin; yaşlı insanlarla olmanın keyifli olduğu ve yaşlılara bakmanın toplumun sorumluluğu olduğunu düşünme ve yaşlıların deneyimlerini ilginç bulmaya katıldığını tespit edilmiştir.

Adib-Hajbaghery & Mohamadghasabi'nin (2014) çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin önemli oranda yaşlılara karşı olumsuz tutumlara sahip olduğu, ancak bakım sürecinde olumlu davranış sergilemeye çalıştığını belirlenmiştir. Zambrini vd.'nin (2008) tıp, ergoterapi, fizyoterapi, hemşirelik, psikoloji, sosyal hizmet ve diş hekimliği son sınıf öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmada, öğrencilerin % 54'ünün yaşlılara karşı olumlu tutumlar sergilediğini, kadın öğrencilerin daha olumlu tutumlara sahip olduğunu, psikoloji ve psikoterapi öğrencilerinin uzmanlık alanı olarak geriatriyi seçmeye daha fazla ilgi gösterdiğini (% 36), tıp öğrencilerinin ise az bir kısmının (% 16) bunu kariyer seçenekleri arasında değerlendirdiğini belirlenmiştir. Kısaca sağlık hizmetleri öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumlarının yüksek düzeyde olumlu olmadığı, hemşirelik öğrencilerinin ise daha düşük, psikoloji ve sosyal çalışma öğrencilerinin daha yüksek olumlu tutumlara sahip olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, farklı uzmanlıklara arasındaki etkileşimin artırılması, hemşirelikte yaşlı bakımına yönelik psikolojik ve yaşam seyri yaklaşımlarıyla geliştirilmesi önerilmiştir. Mellor vd.'nin (2007) Avustralya'da çok amaçlı yaşlı sağlık bakım hizmetlerindeki hemşirelerle gerçekleştirdiği saha

araştırmalarında, çalışanların yaşlılara yönelik pozitif tutumları olmasına karşın, gerontik hemşirelik ve yaşlanan nüfusun sosyoekonomik anlayışında eksiklikler tespit edilmiştir.

Yaşlı bakım evleri tüm yaşlılara hizmet verebilmekte, ailesel yaşlı bakımının alternatifi olarak görülmektedir. Zhan vd.'nin (2006) yaşlı bakımevlerinde kalan yaşlılarla gerçekleştirdiği araştırmasında, yaşlıların bakımevlerine yönelik kalite değerlendirmesinin yüksek olduğu, önceki yaşam düzenleri ve maddi olanaklarının bakımevlerinde kalma istekleriyle ilişkili olduğu belirlenmiştir. Buna göre yaşlı evindeki yaşlıların çoğunluğunun çocuğu olduğu tespit edilmiştir. Yaşlıların çocuklarının meşguliyetini yaşlı evine taşınma nedeni olarak gösterdiği, çoğunluğun sağlık durumu olarak iyi veya ufak sağlık sorunlarının olduğu, beşte birinin günlük yaşam aktivitelerini yönetmede kısmi ve % 11'inin ise tam yardıma ihtiyaç duyduğu görülmüştür. Bunların yanında, yaşlıların huzurevine taşındıktan sonra büyük oranda daha iyi fiziksel ve duygusal sağlığa sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların % 66'sı evde yaşamaya kıyasla huzurevinde yaşamayı tercih ettiğini belirtmiştir. Yanı sıra; fiziksel ve duygusal olarak daha iyi hissettiklerini belirtenlerin, yaşlı evi kalite algısının daha yüksek olduğu anlaşılmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Artan yaşlı nüfusun başlıca tüketim dinamikleri ve bunları etkileyen faktörlerin incelendiği bu araştırmada, yaşlıların standart veya homojen bir tüketim kalıbına sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Öncelikle tüketimlerin yaşam dönemi boyunca benzer düzeyde ve şekilde devam ettiği fikriyle örtüşmeyen çok sayıda bulguyla karşılaşılmaktadır. Bu noktada; yaşlılıkta gelirin azalmasına bağlı tüketimlerin düşmesinin yanında, artan zaman karşısında gelir-zaman dengelemesi yaparak ev içi üretimi tercih etme ve miras bırakma gibi motivasyonların da etkisiyle tüketimlerin azalabildiği (emeklilik tüketim bilmececi) görülmektedir.

Pazarlama bakış açısıyla, geleneksel olarak yaşlı tüketicilerin fiziksel ihtiyaçlarına uygun şekilde ürünlerin ve iletişimlerin tasarlanması önerilmektedir. Ancak bunun ötesinde; yaşlılığın farklı aşamalarında sağlık duyarlılığından, görece genç görünme ürünleri ve yaşlı bakım hizmetleri satın almaya kadar yaşlı tüketim davranışlarının farklılaştığı ifade edilebilir. Ayrıca çalışmada, yaşlı bakım hizmetlerinde çalışanların veya çalışan adaylarının fazla pozitif olmayan tutumlarının, yaşlı bakım hizmetlerine yönelik algılamaların ve sosyokültürel faktörlerin, yaşlı tüketicilerin yaşam standardı ve sektörün sürdürülebilirliği için önemli rol oynadığı değerlendirilmektedir. Sonuç olarak, yaşlı dostu pazarlama stratejileri geliştirmede, içsel pazarlama bakış açısıyla hizmet sunanların memnuniyet ve motivasyonun sağlanması, yaşlıların sadece biyolojik engelleri olan bireyler olarak görülmemesi, psikolojik ve sosyokültürel yönleriyle de anlaşılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Yaşlı tüketicileri incelemede; genç yaşlılar veya ileri yaşlılar gibi belirli yaşlı türlerine odaklanan araştırmalar yapılabileceği gibi, yaşlıların tüketimlerden kaçınmasının psikolojik temellerinin daha iyi anlaşılması, yaşlılara hizmet sunma işinde çalışanların motivasyonları, yaşlılara sunulan hizmet kalitesinin belirleyicileri, kendini yaşlı olarak tanımlamaya veya yaşlılığa bakış açısına bağlı olarak tüketimlerdeki farklılıklar, yaşlı bakım hizmetlerinin markalaşması ve bunlarda marka sadakati gibi konunun aydınlatılabilecek yönleri hakkında araştırmaların gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Örneğin ülkemizde karşılaşıldığı gibi kültürel ve geleneksel olarak yaşlılara ailede bakılması eğiliminin yaşlılar ve yetişkin çocuklar üzerindeki etkilerinin, yaşlı ebeveynler ile yetişkin çocuklardaki bu bakımdan algılama farklılıklarının veya beklentilerin anlaşılmasının, yaşlıların iradelerine dayalı ilgili kararları alabilmesi ve yaşam standartlarını artırabilmesi bakımından değerli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adib-Hajbaghery, M., & Mohamadghasabi, M. (2014). Effect of an elderly care program on the nursing students' attitudes toward the elderly. *Iranian Journal of Ageing*, 9(3), 189-196.
- Agarwal, S., Pan, J., & Qian, W. (2015). The composition effect of consumption around retirement: Evidence from Singapore. *American Economic Review*, 105(5), 426-431.
- Aguila, E., Attanasio, O., & Meghir, C. (2011). Changes in consumption at retirement: evidence from panel data. *Review of Economics and Statistics*, 93(3), 1094-1099.
- Altunışık, R., Özdemir, Ş. & Torlak, Ö. (2006). *Modern Pazarlama*, Sakarya: Değişim, 4. Basım, 40.
- Ameriks, J., Caplin, A., & Leahy, J. (2007). Retirement consumption: Insights from a survey. *The Review of Economics and Statistics*, 89(2), 265-274.
- Barak, B., & Schiffman, L. G. (1981). Cognitive age: A nonchronological age variable. *ACR North American Advances*, 602-606.
- Battistin, E., Brugiavini, A., Rettore, E., & Weber, G. (2009). The retirement consumption puzzle: evidence from a regression discontinuity approach. *American Economic Review*, 99(5), 2209-2226.
- Blau, D. M. (2008). Retirement and consumption in a life cycle model. *Journal of Labor Economics*, 26(1), 35-71.
- Borella, M., Coda Moscarola, F., & Rossi, M. (2014). (Un) expected retirement and the consumption puzzle. *Empirical Economics*, 47(2), 733-751.
- Buggle, C. (2018). *Subjective Age, Lifestyle Behaviours and Cognitive Functioning in Older Adults: Findings from the English Longitudinal Study of Ageing (ELSA)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,, Psikoloji, Maynooth University, National University of Ireland, Maynooth, İrlanda).
- Bulut, E., & Cilingir, D. (2016). Attitudes of surgical nurses towards the elderly. *Türk Geriatri Dergisi*, 19(4), 253-259.
- Çiftci, N., & Evcimen, H. (2023). Attitudes of elderly care students towards elderly individuals. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(4), 1827-1835.
- Guiot, D. (2001). Antecedents of subjective age biases among senior women. *Psychology & Marketing*, 18(10), 1049-1071.
- Haider, S. J., & Stephens Jr, M. (2007). Is there a retirement-consumption puzzle? Evidence using subjective retirement expectations. *The review of Economics and Statistics*, 89(2), 247-264.
- Hamermesh, D. S. (1982). Consumption during retirement: The missing link in the life cycle. National Bureau of Economic Research, Working Paper Series. 930, https://www.nber.org/system/files/working_papers/w0930/w0930.pdf, 27.09.2025.
- Hopkins, C. D., Roster, C. A., & Wood, C. M. (2006). Making the transition to retirement: appraisals, post-transition lifestyle, and changes in consumption patterns. *Journal of Consumer Marketing*, 23(2), 87-99.
- Hurd, M. D. (1990). Research on the elderly: Economic status, retirement, and consumption and saving. *Journal of Economic Literature*, 28(2), 565-637.

- Hurd, M. D., & Rohwedder, S. (2006). Some answers to the retirement-consumption puzzle. National Bureau of Economic Research.12057, <http://www.nber.org/papers/w12057>, 27.9.25.
- Kotter-Grühn, D., Kornadt, A. E., & Stephan, Y. (2015b). Looking beyond chronological age: Current knowledge and future directions in the study of subjective age. *Gerontology*, 62(1), 86-93.
- Kotter-Grühn, D., Neupert, S. D., & Stephan, Y. (2015a). Feeling old today? Daily health, stressors, and affect explain day-to-day variability in subjective age. *Psychology & Health*, 30(12), 1470-1485.
- Li, H., Shi, X., & Wu, B. (2015). The retirement consumption puzzle in China. *American Economic Review*, 105(5), 437-441.
- Lovell, M. (2006). Caring for the elderly: changing perceptions and attitudes. *Journal of Vascular Nursing*, 24(1), 22-26.
- Luchesi, B. M., da Silva Alexandre, T., de Oliveira, N. A., Brigola, A. G., Kusumota, L., Pavarini, S. C. I., & Marques, S. (2016). Factors associated with attitudes toward the elderly in a sample of elderly caregivers. *International Psychogeriatrics*, 28(12), 2079-2089.
- Mandiracıoğlu, A., & Lüleci, N. E. (2015). Attitudes towards the elderly among Turkish pharmacy students. *Türk Geriatri Dergisi*. 18(4), 305-309.
- Mellor, P., Greenhill, J., & Chew, D. (2007). Nurses' attitudes toward elderly people and knowledge of gerontic care in a multipurpose health service (MPHS). *Australian Journal of Advanced Nursing*, The, 24(4), 37-41.
- Miniaci, R., Monfardini, C., & Weber, G. (2003). Is there a retirement consumption puzzle in Italy?. Institute for Fiscal Studies, Working Papers. 03/1, London. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/71551/1/367451573.pdf>, 27.09.2025.
- Mohammed, R. F., & Omar, A. A. A. (2019). Knowledge about elderly care and its relation to ageism attitude among undergraduate nursing students. *American Journal of Nursing Research*, 7(1), 73-78.
- Moreau, N., & Stancanelli, E. (2015). Household consumption at retirement: A regression discontinuity study on French data. *Annals of Economics and Statistics*. (117/118), 253-276.
- Moschis, G. P., & Mathur, A. (2006). Older consumer responses to marketing stimuli: the power of subjective age. *Journal of Advertising Research*, 46(3), 339-346.
- Peluso, A.M., Amatulli, C., Yoon, C. & Guido, G.(2021). Subjective age and older consumers. (içinde: The aging consumer: Perspectives from psychology and marketing. eds: Drolet, A., & Yoon, C.), Routledge.
- Robb, A. L., & Burbidge, J. B. (1989). Consumption, income, and retirement. *Canadian Journal of Economics*. 22(3), 522-542.
- Samra, R., Griffiths, A., Cox, T., Conroy, S., Gordon, A., & Gladman, J. R. (2015). Medical students' and doctors' attitudes towards older patients and their care in hospital settings: a conceptualisation. *Age and Ageing*. 44(5), 776-783.
- Sghaier, S., & Gharbi, A. (2012). Subjective age trends and fashionable clothes involvement. *Journal of Marketing Research & Case Studies*. 2012(2012), 1-17.
- Sghaier, S., & Gharbi, A. (2012). Subjective age trends and fashionable clothes involvement. *Journal of Marketing Research & Case Studies*, 2012(2012), 1-17.

Solomon, Michael, Bamossy, Gary, Asegaard, Soren & Hogg, Margaret K. (2006). *Consumer Behaviour A European Perspective*, Edinburgh Gate, Harlow, Essex, England: Prentice Hall Europe, 3. Edition.

Sözvurmaz, S., & Mandıracıoğlu, A. (2017). Health sciences students' ageing anxiety and attitudes towards older people. *Türk Geriatri Dergisi*. 20(1), 54-60.

Stephens Jr, M., & Unayama, T. (2012). The impact of retirement on household consumption in Japan. *Journal of the Japanese and International Economies*, 26(1), 62-83.

Tek, Ö. B. & Özgül, E. (2007). *Modern Pazarlama İlkeleri Uygulamalı Yönetimsel Yaklaşım*, 2. Baskı: Birleşik Matbaacılık: İzmir, 157.

Underhill, P. (2000). İnsanlar Neden Alışveriş Yapar?, *Sabah Kitapları, Türkçesi: Ekin Duru, İstanbul*, orijinal.1999, 113-123.

Velarde, M., & Herrmann, R. (2014). How retirement changes consumption and household production of food: Lessons from German time-use data. *The Journal of the Economics of Ageing*, 3, 1-10.

Walters, C. G. (1974). *Consumer behavior theory and practice*, revised edition, Richard Irwin, Homewood.

Yazıcı, s. Ö., Kalaycı, I., Kaya, E., & Tekin, A. (2016). Sağlıkla ilgili bölümlerde okuyan öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(2), 601-614.

Zambrini, D. A. B., Moraru, M., Hanna, M., Kalache, A., & Nuñez, J. F. M. (2008). Attitudes toward the elderly among students of health care related studies at the University of Salamanca, Spain. *Journal of Continuing Education in the Health Professions*, 28(2), 86-90.

Zhan, H. J., Liu, G., & Guan, X. (2006). Willingness and availability: Explaining new attitudes toward institutional elder care among Chinese elderly parents and their adult children. *Journal of Aging Studies*, 20(3), 279-290.

Zniva, R., & Weitzl, W. (2016). It's not how old you are but how you are old: A review on aging and consumer behavior. *Management Review Quarterly*, 66(4), 267-297.

SOKAKTA YAŞAMA VE DİLENCİLİK İLE TÜKETİM İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR LİTERATÜR İNCELEMESİ

Doç. Dr. İBRAHİM BOZACI

Kırıkkale Üniversitesi, Keskin Meslek Yüksekokulu, ibrahimbozaci@kku.edu.tr

0000-0002-9584-6126

ÖZET

Sokakta yaşama ve dilencilikle ilgili araştırmaların; sağlık sorunları, bağımlılık, çocuk hakları, bunların gelir kaynakları, davranış nedenleri ve şekilleri, bakım hizmetleri alma davranışları gibi konular üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Diğer taraftan bunların tüketimle ilişkisine yönelik araştırmaların temel ihtiyaçları karşılamada yaşanan sorunlar, yetersiz beslenme, alkol kullanımı, turistlere etkileri gibi konularda ve kısıtlı düzeyde ilgi çektiği görülmektedir. Bu literatür araştırmasında, sokakta yaşama ve dilenme olgularına yönelik yazın incelemesinin ardından, bunların tüketimle ilişkisine yönelik gerçekleştirilen başlıca araştırmalar özetlenmektedir. Böylece sokakta yaşayanların ve dilenenlerin tüketim kalıplarının anlaşılması bakımından yazındaki boşluğa dikkat çekilmekte ve araştırmacılara öneriler geliştirilmektedir. Zira belirli işler yaparak, dilenerek veya sosyal yardımlarla gelir elde eden bu bireylerin tüketici davranışları üzerine yeterli bulgularla karşılaşmamaktadır. Neticede sokakta yaşayan ve dilenenlerin de pazarlama değer sunularıyla sosyalleşme, prestij ve kendini gerçekleştirme gibi duygusal ve manevi yönlü ihtiyaçlarını karşılayabilmek için davranışlarda bulanabileceği ileri sürülmektedir. Bu özel tüketici grupları üzerine gerçekleştirilecek araştırmaların, tüketici davranışlarının yeterince aydınlatılmayan bu yönü hakkındaki bilgi birikiminin artmasına ve toplumun bu bileşenlerinin yaşam standardının geliştirilmesinde gerçekleştirilebilecek faaliyetlerin tasarlanmasına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar kelimeler: Sokakta yaşama, Dilencilik, Tüketim

A LITERATURE REVIEW ON THE RELATIONSHIP BETWEEN HOMELESSNESS, BEGGING, AND CONSUMPTION

ABSTRACT

Research on homelessness and begging tends to focus on issues such as health problems, addiction, children's rights, their sources of income, the reasons and patterns of their behavior, and their behavior in accessing care services. On the other hand, research on their relationship with consumption focuses on issues such as problems in meeting basic needs, malnutrition, alcohol use, and their impact on tourists, and receives limited attention. This literature review summarizes the main studies conducted on the relationship between homelessness, begging and consumption. Thus, it draws attention to the gap in the literature regarding understanding the consumption patterns of homeless and begging individuals and develops suggestions for researchers. This is because sufficient findings are not encountered regarding the consumer behavior of these individuals who earn income by doing certain jobs, begging, or receiving social assistance. In conclusion, it is argued that homeless and beggar individuals may also engage in behaviors to meet their emotional and spiritual needs, such as socialization, prestige, and self-actualization, through marketing value offerings. Research conducted on these specific consumer groups is expected to contribute to increasing knowledge about this often overlooked

aspect of consumer behavior and to the design of activities that can improve the living standards of these segments of society.

Keywords: Homelessness, Begging, Consumption

GİRİŞ

Sokakta yaşayan veya evsiz (düzenli ikameti olmayan) sayısını bilmek zor olsa da, otobüs terminalleri, ucuz otel, kiralık oda, araba, işyeri, park, köprü altı, tünel ve terk edilmiş ev gibi yerlerde kalanlar ve ilgili faaliyetlere katılan binlerce kişi göz önünde bulundurulduğunda, bunun az olmadığı ifade edilmektedir (Çelebi, 2014). Sokakta yaşayanların tüketimleri üzerine gerçekleştirilen araştırmalarda daha çok, bunların sağlık ve hijyen ihtiyaçlarını karşılamadaki sorunlarına dikkat çekilmektedir. Buna göre çamaşır yıkama, tuvalet, banyo ve kişisel hijyen ürünlerine erişimindeki sorunların varlığı bilinmektedir (Sommer vd., 2020). Diğer taraftan, sokakta yaşamayı önleme ve bu durumu düzeltme toplum sağlığı bakımından dikkat çeken bir konu olup (Norena-Herrera vd., 2016), bunu azaltma önemli kamu politikalarından biridir. Yazındaki araştırmalar daha çok; sokakta yaşama ve çalışmanın nedenleri, sokakta yaşamının sağlığa ve çocuklara etkileri, sokakta yaşayanların hakları ve ihtiyaçlarını karşılamadaki dezavantajlı konumları üzerine odaklanmıştır.

Sokakta yaşamaya benzer ve bununla ilgili diğer bir değişken dilencilikdir. Dilencilerin ihtiyaçlarının karşılanması ve topluma kazandırılması tarihsel süreçte her zaman önemli bir konu olmuştur (Özgün, 2016). Öyle ki dilencilik, insan onurunun düşük düzeyde de olsa bozulması ve sağlıklı bir toplum için tehdit olarak görülebilmektedir. Dengesiz sosyoekonomik sistemin kurbanı olarak ifade edilen dilenciler, toplumun savunmasız gruplarından (Khan, 2014). Her ne kadar kapıya geleni geri çevirmeme gibi değerler (Coşkun & Erkilet, 2010) ve birçok dinde diğerlerine farklı isimlerle bağış yapmaya önem verilse de, dilencilik artan bir sosyoekonomik sorun ve bir yoksulluk türü olarak ifade edilmektedir. Kentleşme ve şehirlerin büyümesi (Demirtaş, 2006), artan aşırı nüfus, yoksulluk, yüksek işsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik, evsizlik, okuryazar olmama ve sosyal-ekonomik dışlanma bu sorunu artırmaktadır. Neticede dilenciler yol, durak, tren istasyonu, dini ve turistik yer gibi neredeyse her yerde görülebilmektedir (Sarkar, 2007). Araştırmalarda ise çocuk dilenciler (Yang & Sui, 2020) ve dilencilikğin öncülleri ve etkileri gibi konulara odaklanılmaktadır. Bu araştırmada ise, sokakta yaşamayla birlikte gerçekleşebilen dilencilikğin tüketim davranışlarıyla ilişkisi konu alınmaktadır.

SOKAKTA YAŞAMA

Konutta yaşama temel haklardan biri olup, bazen insanlar zorla, mecburen (aile desteğinin yetersizliği, ebeveyni olmama veya boşanma, eğitim hayatında başarısızlık, akranlarla sorunlar, zihinsel sorunlar vb. kaynaklı) veya tercih ederek sokakta yaşayıp, buna bağlı fiziksel ve cinsel suiistimal bakımından dezavantajlı olabilmektedir (Raleigh-DuRoff, 2004). Bu noktada net sayısını belirlemek zor olsa da, sokakta yaşayanlar yaygınlıkla görülmekte olup, bu insanların sağlık ve madde bağımlılığı gibi sorunlarla mücadele etmesi gerekmektedir (Tsemberis & Asmussen, 2016; Ferguson vd., 2006). Örneğin sokakta yaşayanlar için HIV önemli bir sorun olup, bunu engellemede önlemler alınması gerekmektedir (Carmona vd., 2014). Nitekim sokakta yaşayan pek çok ergenin birçok yakın partnerinin ve madde bağımlılığının olduğu ifade edilmektedir (Hartmann vd., 2021). Örneğin Norena-Herrera vd.'nin (2016) sokakta yaşayan 10-20 yaş arası çocuk ve gençlere yönelik gerçekleştirdiği sistemli literatür araştırmasında, bunlarda HIV'in yaygın olduğu (% 37.4'e kadar çıkabilmekte) belirlenmiştir.

Sokakta yaşama özellikle yaşı küçük olanlar için zorlayıcıdır. Toplumların gelişmişlik seviyesinin göstergelerinden biri çocuğa verilen değer olup, gelişmiş toplumlar gelecek nesillerin sağlıklı, refah içinde yaşamasını ve iyi eğitim almasını sağlamayı amaçlar (Eren & Çubuk, 2023). Dolayısıyla çocukların sokakta yaşamasının öncül ve ardılları pek çok araştırmaya konu olmuştur. Örneğin Plummer vd.'nin (2007) Sudan'da gerçekleştirdiği araştırmada, sokak çocuklarının; ailelere sahip olma olasılığının daha düşük olduğu, daha fazla anne kaybı gibi önemli yaşam deneyimlerine sahip olduğu veya savaş bölgelerinden gelme olasılıklarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca sokak çocuklarının büyük çoğunluğunun tutkal kokladığı anlaşılmıştır. Neticede toplum temelli önleme, sokak temelli sağlık/güvenlik müdahaleleri, sokak çocuğu danışmanlığı ve yeniden entegrasyon programları önerilmiştir.

Dahlman vd.'nin (2013) Bolivya'nın La Paz ve El Alto bölgelerinde gerçekleştirdiği araştırmasında ise, sokak çocuklarının daha az eğitim aldığı, ebeveyni olmama ve tek ebeveyni olma durumlarının daha yüksek olduğu, halihazırda okula gitme durumlarının daha düşük olduğu (% 50) ve çalışma durumlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca sokaklarda yaşayan, çalışan ve ebeveynleriyle düzenli bağlantısı olmayan çocukların yaratıcılık düzeylerinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu, diğer bilişsel testlerde ise diğerleriyle benzer olduğu belirlenmiştir. Bunların yanında evleri olanlarda hiç bulunmazken, sokak çocuklarının % 31'inin daha önce veya her gün hap kullandığı, kaygı, acı ve üzüntü gibi duyguları daha fazla yaşadığı anlaşılmıştır. Strehl'in (2010) araştırmasında ise sokakta yaşayan çocukların çoğunluğunun tek ebeveynli (büyük oranda kadının olduğu) ailelerden geldiği, bunların ekonomik kısıtlamalar, duygusal ve psikolojik dengesizlik gibi nedenlerle çocuğa bakma imkanlarının olmadığı, ekonomik faktörlerden önce agresif aile ilişkileri ve sevgi eksikliği gibi faktörlerin yaygın olduğu belirlenmiştir.

Sokakta yaşayanlara yönelik toplumsal algı da genelde sorunlu (aciz, zayıf, güçsüz, muhtaç, dengesiz, bağımlı, agresif, kötü vb.) olup, bunların belirlenmesine yönelik araştırmalarla da karşılaşmaktadır. Örneğin Çelebi'nin (2014) araştırmasında, devletin bunlara yönelik yardımlarının yetersiz olduğu, sokakta yaşayanların güvenilir-hijyenik olmadığı ve ciddi sağlık sorunlarının olduğuna yönelik algıların olduğu belirlenmiştir. Ayrıca insanların sokakta yaşayanlarla etkileşim kurma ve bunlara yönelik sosyal sorumluluk faaliyetlerine katılma isteği de düşüktür.

DİLENCİLİK

Herhangi bir resmi hizmet sunmadan para isteme ile karakterize edilen dilencilik (De Coulon vd., 2015), toplumsal yaşamda yaygın, herkesin farkında olduğu, edebi eserlerde dahi yer bulan, ancak genelde insanlar tarafından olumsuz karşılanan ve yer yer yasaklanan bir davranıştır (Korkut, 2017; Anar & Özbay, 2013). Genel olarak dilencilik, yaşam standartlarını iyileştirmeye çalışan toplumlarda, karmaşaya neden olan ve genel toplumsal görünüme zarar veren sosyal olumsuzluklardan biri olarak kabul edilir. Bunun şiddeti, bir toplumdan diğerine ve faillerin farklı davranış kalıplarına göre değişir; çünkü failler, çok sayıda çocuğu istismar eden organize bir suç örgütü, mağdurun akrabası veya başka biri olabilmektedir (Ali & Madhloom, 2022). Bunun bir yönü, çocukların suç örgütlerince kaçırılması, zorla dilendirilmesi veya ebeveynleri tarafından dilendirilmesi sorunudur. Hatta birçok çocuk yoksulluk ve maddi çıkar gibi sebeplerle ebeveynleri tarafından satılabilmekte veya terk edilebilmektedir (Yang & Sui, 2020).

Öte yandan, dilenmenin ifade özgürlüğü olup olmadığı tartışılabilmekte, ticari doğası, rahatsız ediciliği, korkutucu, ısrarcı ve agresif olmasına göre dilencilik değerlendirilip yasal olarak düzenlenebilmektedir (Moon, 1999). Gelişmiş ülkelerde de karşılaşılan ve sorunlu olarak

görülen dilencilik; bazı Avrupa şehirlerinde belirli alan (toplu taşımada yasaklanması vb.), zaman (belirli gün ve saatlerde yasaklanması) ve şekil (çocukların kullanılmaması vb.) bakımından düzenlenmiş, İsviçre'nin Cenevre Kanton'unda ise yasaklanmıştır (De Coulon vd., 2015). Neticede dilencilik, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde mevcut olup, bazı yargı bölgelerinde suç teşkil eden bir faaliyet olarak kabul edilmektedir (Qiao vd., 2017).

Dilenme konusunu anlama doğrultusunda öncelikle bunun dilenenler ve diğerleri tarafından nasıl algılandığı üzerine araştırmalarla karşılaşılmaktadır. Buna göre dilenenler dilenmeyi mecburiyet, çaresizlik gibi nedenlerle ilişkilendirirken, diğer insanlar genelde aynı duygu ve düşünceleri paylaşmamakta, bunu daha çok kandırma, tembellik, kolay kazanma ve duygu sömürüsü olarak görebilmektedir (İnan & Kara, 2022). Benzer durum Türkiye'de de söz konusudur. Örneğin Erken'in (2017) Türkiye'de en çok okunan üç gazeteyi incelediği araştırmasında dilencilerin sahtekar, tehlikeli, rahatsız edici, duygu sömürücü temalarla anlatıldığı belirlenmiştir.

Bazı araştırmalarda dilenmenin nasıl yapıldığı, nedenleri, etkileri ve süreçte yaşanan zorluklar anlaşılmaya çalışılmıştır. Örneğin Agyemang vd.'nin (2024) Gana'da gerçekleştirdiği nitel araştırmada, sokak dilencilerinin rekabetçi ve finansal avantaj kazanmada; çocuk reklamı, vücut pazarlaması ve öykü pazarlaması stratejileri izlediği belirlenmiştir. Buna göre araştırmaya katılan ve çocuğu olanların çoğu, çocukların sempati kazanmada etkili olduğunu, bazıları insanlar çocukları görünce sinirlendiğini ve sokakta olmaması umuduyla daha fazla para verdiğini belirtmiştir. Vücut pazarlaması bakımından ise insanların bir engellilik veya sakatlık (kırık ayak vb.) durumunu gördüğünde dilenmenin nedeniyle ilgili daha çok sempati duyduğu ve bağış yaptığı tespit edilmiştir. Öykü pazarlaması bakımından dilencilerin hayatlarının çilesini ve zorluklarını anlattığı ve insanların bunları anlayışla karşıladığı, üzülmediği veya sempati duyduğu ve para verdiği anlaşılmıştır. Bununla birlikte dilencilerin ilk başladığında veya tanıdıklarını gördüğünde insanlardan utanabildiği, bunlardan saklanmaya çalışabildikleri görülmüştür. Dolayısıyla dilencilerin pasif kurban olmak yerine, kazançlarını artırmaya çalışan rasyonel seçimler yapan bireyler olduğu değerlendirilmiştir. Araştırmada; dilenme için belirli alanlar belirleme, kabul edilebilir uygulamalar için yönergeler oluşturma ve çocukların sömürülmesini engelleme gibi kuralların belirlenmesi önerilmiştir. Ayrıca dilenciler için beceri eğitimleri, girişimcilik programları ve mikro-finans erişimi gibi alternatifler yaratılabileceği de belirtilmiştir (Angyemang vd., 2024).

İnan & Kara'nın (2022) nitel araştırmasında ise dilenenler büyük oranda iş olsa çalışacaklarını belirtmiştir. Ayrıca dilencilerin; en fazla trafik ışıkları, cami ve hastane önlerinde dilendiği, çoğunun dilenirken utandığı, yoksulluk, çocuğun ihtiyacı ve gelecek olmamasından dolayı dilendikleri, en fazla dini günlerde para kazandıkları, dilenirken en fazla dua, çocuklara yardım ve "Allah rızası için" şeklinde iletişim kurdukları, büyük oranda sosyal yardım aldıkları ve yöneticilerden en fazla para yardımı bekledikleri belirlenmiştir.

Gin vd.'nin (2021) Malezya'da gerçekleştirdiği nitel araştırmada, minnettarlık duygusunun ortasında dilencilerin her küçük şeye karşı takdir duygusuyla tepki verdiği belirlenmiştir. Vatandaş'ın (2002) dilencilerle gerçekleştirdiği nitel araştırmada ise, dilencilerin dilenme nedeni olarak; işsizlik/yoksulluk, hastalık/sakatlık ve yolda kalma gibi gerekçeleri gösterdiği anlaşılmıştır. Bunların yanında dilencilüğün birçok dilenci tarafından bir meslek olarak algılandığı, ihtiyaçtan daha fazla yüksek getiri için yapıldığı ve getirinin yüksek olmasının teşvik edici olduğu anlaşılmıştır.

Sokakta yaşama konusunda olduğu gibi dilencilik de çocuklar bakımından araştırmacıların dikkatini çeken bir konudur. Drydak'sın (2023) Atina'da dilenci çocuklarla gerçekleştirdiği araştırmada, dilenci çocukların çoğunun başkaları tarafından dilenmeye zorlandığı, şiddet

tehditlerine, fiziksel ve sözlü tacize maruz kaldığı ve bırakmaya izin verilmemesi konusunda zorluklarla karşılaştığı belirlenmiştir. Ayrıca dilenmenin açlık ve sağlığı olumsuz etkilediği anlaşılmıştır. Neticede zorlama ve insan özgürlüğünden mahrum bırakma unsurlarını kapsayabilen, zorla çalıştırma ve modern kölelik olarak değerlendirilebilecek çocuk dilencilğinde, çocukların bunlardan uzaklaştırılması ve zorlayanların adalete teslim edilmesi önerilmektedir.

Kamruzzaman & Hakim'in (2015) Bangladeş'in başkenti Dakka şehrinde gerçekleştirdiği araştırmada, çocuk dilencilerin büyük çoğunluğunun başka bir meslekle bağlantısının olmadığı, babalarının çocuğun çekçekçi, annelerinin ise yaklaşık yarısının ev hanımı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların çoğunun gecekondü mahallesinden dilenci olarak geldiği, yoksulluk nedeniyle dilencilik benimsediği ve önemli bir kısmının ebeveynleri, arkadaşları veya kaçırıcılar tarafından dilencilik zorlandığı anlaşılmıştır.

Kaushik'in (2014) Hindistan'ın Varanasi şehrinde çocuk dilencilerle gerçekleştirdiği araştırmada, çocukların dilencilik için aileleri ve arkadaşları tarafından kabul görüp teşvik edildiği, belirli kutsal günlerde para istedikleri, bazılarının yoksul görünme de çok fakir olduğu, çoğunlukla pazar, dini bina ve tren istasyonlarının yakınlarında bulundukları, bazılarının ebeveynlerinin ağır işlerde veya küçük işletmelerde çalıştığı, bazılarının ise ebeveynlerinin olmadığı, dilencilik yapmaya alışkın olmadıkları, erkek çocukların daha yoğunlukta olduğu belirlenmiştir. Ayrıca devletin bunları okula göndermesi, ailelerinin aşırı yoksulluk ve suç çeteleriyle başa çıkmasına yardımcı olması önerilmiştir.

Dilencilik üzerine gerçekleştirilen araştırmaların bir kısmı insanların bunlara para veya benzeri değerleri vermesinin anlaşılması üzerinedir. Örneğin Awang vd.'nin (2017) Malezya'da gerçekleştirdiği araştırmada, dilencilere verme davranışının; özgecilik, algılanan davranışsal kontrol, yaş, konut sahipliği, istihdam edilme gibi faktörlerle ilişkili olduğu belirlenmiştir.

SOKAKTA YAŞAMA, DİLENCİLİK VE TÜKETİM

Sokakta yaşayanların tüketim davranışlarına yönelik bulgular kısıtlıdır. Öncelikle sokakta yaşayan veya evsizlerin sağlık (Hino vd., 2018) ve sosyal hizmet ihtiyaçlarını karşılamada yaşanan sorunlar, bakım ve yardım hizmetlerinde yaşadığı deneyimler araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Buna göre bu hizmet süreçlerinde ihtiyaçları anlamak, onlara karşı önyargılı olmamak ve etkili şekilde hizmet sunmaya çalışmanın gerekli olduğu ifade edilmektedir (Koopmans vd., 2019). Nitekim sokak çocuklarının rehabilitasyonuna yönelik sunulan hizmetler (özellikle toplum pekiştirme yaklaşımı; katılmamakla başa çıkma, iş arama becerileri, ilişki becerileri, öfke yönetimi vb.) madde bağımlılığı, depresyon gibi sorunları azaltabilmekte ve sosyal dengeyi artırabilmektedir (Slesnick vd., 2007).

Bu noktada sokakta yaşayanların bakım merkezlerine (bunların medikal, psikiyatrik ve sosyal hizmetler vermesi; gelişim ve bireysel rehabilitasyon programları uygulaması; diğerleriyle buluşma ve sosyalleşmeye imkan vermesi gibi seçenekler sunması mümkündür) alınması veya ev sahibi yapılması gibi uygulamalar yapılabilmektedir. Ferguson vd.'nin (2006) araştırmasında, merkez faaliyetlerinin bunların evde yaşamasında yeterince etkili olmadığı, ancak ev sahibi yapma durumunda beklenen etkinin olduğu belirlenmiştir. Thompson vd.'nin (2006) ilgili yardım merkezlerindeki evsizlerle gerçekleştirdiği nitel araştırmada, bunların saygılı, empatik ve arkadaşça hizmet sunan, otonomisine müdahale etmeden destekleyenlere karşı olumlu tepki verdiği belirlenmiştir. Bu hizmetlerden faydalanmada; uygun ve güvenli olmayan ortam, saygısız, katı hizmet sağlayanlar gibi engellerin olduğu anlaşılmıştır.

Bunların yanında sokakta yaşayanlara yönelik sosyal bütünleştirme uygulamaları da yapılabilmektedir (Rice vd., 2012). Raleigh-DuRoff'un (2004) araştırmasında sokakta

yaşayanları kurtarmak için onlara; şefkat gösterme, beceri öğretme, bilgilendirme, ihtiyaçları karşılama (sadece fiziksel değil, sanat gibi estetik ihtiyaçlar), gurur aşılama, sokak yaşamının kötü yönlerini gösterme ve eğitim gibi önerilerde bulunmuştur. Diğer taraftan gençleri sokakta tutan faktörlerin; özgürlük inancı, topluluk deneyimi, otoriteye güvenmeme, başarı şansının olmadığına inanma ve macera hissi olduğu anlaşılmıştır.

Sosyal politika ve toplumsal bütünleştirme odaklı bu araştırmalara karşın, tüketici davranışları bakış açısıyla sokakta yaşayanları ele alan araştırmalar kısıtlıdır. İlgili araştırmalarda sokakta yaşayanların gelirlerinin kaynakları ve gelirlerini kullanma biçimleri, sigara gibi sağlıksız ürünlerin ve temel ihtiyaç ürünlerinin tüketimi üzerine odaklanılmıştır. Bu bakış açısıyla ele alındığında, genel olarak sokakta yaşayanların temel düzey ihtiyaçlarını karşılamada sorunlar yaşadığı görülmektedir. Buna göre sokakta yaşayanların; daha çok gıda, giyecek ve barınma ihtiyaçlarına öncelik verdiği, psikolojik ve maddi olarak durumlarını düzeltmeyi çok zor görebildiği, dışarıda kaldıkları yerlere yönelik konut benzeri hisler besleyebildiği ve varlıkların stoklanması için yer bulamadığı ifade edilmektedir (Hill, 2003).

Strehl'in (2010) araştırmasında sokakta yaşayan çocukların önemli oranda bir ürün sattığı ve önemli bir kısmının ayakkabı boyama gibi hizmetlerde çalıştığı, erkeklerin gelirlerini daha çok kendi gıda veya giysilerini almada kullandığı, kadınların ise ebeveyn veya yakınlarına verdiği belirlenmiştir. Türkmen vd.'nin (2004) Adana'da sokakta yaşayan ayakkabı boyacılığı, çöpçülük ve farklı mal satışı gibi işler yapan çocuklarla gerçekleştirdiği araştırmada, bunların yaklaşık beşte birinin ağır veya orta düzeyde sigara içtiği belirlenmiştir. Ayrıca bunların önemli oranda eğitime hiç katılmadığı (% 29) veya ilkokulu terk ettiği (%30) anlaşılmıştır. McCarthy & Hagan'ın (1992) Toronto sokaklarında yaşayanlarla gerçekleştirdiği araştırmasında, bunların uzun süre uygun barınak, yiyecek ve gelir olmadan yaşadığı, pek çoğunun yasal olmayan davranışlarla ilişkili olduğu, hapsedildiği ve intiharla ilgili (% 27'sinin intihar girişimi mevcut) olduğu belirlenmiştir. Ayrıca açlık, suç davranışı ve hapsedilmenin sokak yaşamının koşullarıyla (güvenli barınak olmaması ve sokakta geçirilen süre) ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Diğer taraftan bunların gelecekle ilgili büyük oranda umutlarının olduğu tespit edilmiştir. Hill & Stamey'in (1990) araştırmasında da evsizlerin daha çok gıda, giyecek ve barınma gibi temel ihtiyaçlara yönelik tüketimler yaptığı, süpermarket ve restoran gibi yerlere erişiminin finansal, hijyen, görünüm ve sosyal faktörlere bağlı olarak kısıtlı olduğu, madde satıcılarıyla temasta olduğu, takas ve diğer evsizlerle paylaşma gibi davranışların olduğu belirlenmiştir. Ayrıca varlıkların ve gelirin edinilmesinde çöpçülüğün (scavenging) ve geri dönüşümün ana yöntem olduğu görülmüştür.

Dilencilik bakımından ise; dilencilik ile tüketim ilişkisinin incelendiği az sayıda araştırmanın bir kısmında; dilencilerin turizm gibi bağlamlarda diğer tüketiciler üzerindeki etkileri konu alınmıştır. Buna göre dilencilik turizm bakımından yeni anlaşılmaya başlanmakta, turist, dilenci ve işletmeleri ilgilendiren karaborsa turizmi başlığı altında incelenmekte ve bunun turizmin pozitif yönlerini azalttığı vurgulanmaktadır. Gowreesunkar vd.'nin (2021) Hindistan'da gerçekleştirdiği araştırmada, dilencilüğün maliyetli yatırımlar gerektirmeyen kazançlı bir sektöre veya kara turizm pazarına dönüştüğü, dilencilerin kartel halinde faaliyette bulunduğu belirlenmiştir. Buna göre dilenciler organize bir çeteye iş yapan profesyoneller, belirli bir performans veya hizmet karşılığı para dilenen performans odaklılar, belirli bir yerde durup bağış bekleyen pasif yaşlılar, yer değiştirerek para ve hediye dilenen aktifler ve insanları zorlayan ve şiddet gösterebilen saldırganlar gibi türlerde olabilmektedir.

Qiao vd.'nin (2017) araştırmasında, uluslararası turistlerin Çin'de dilencilerle karşılaşmalarına verdikleri tepkiler incelenmiştir. Çalışmada, en fazla yaşlı dilencilerle karşılaşıldığı, dilencilere para verip onlarla daha fazla iletişim kurmayı reddetmenin en yaygın tepki olduğu, buna yakın

oranda ise dilencilerin göz ardı edildiği, dilencililiğin genel seyahat memnuniyeti ve Çin'i tekrar ziyaret etme olasılığı üzerinde önemli bir etkisi olmadığı ortaya konulmuştur.

Bunların yanında dilencilerin tüketim davranışlarını anlamaya imkan veren kısıtlı düzeyde araştırmayla karşılaşılmaktadır. Khan'ın (2014) Aligarh bölgesinde 396 dilenci hanesinde gerçekleştirdiği araştırmada, ilçenin merkez ve batısındaki dilencilerin düşük, güneydoğudakilerin ise çalışma alanında yüksek sosyoekonomik statüye (demografi, okuryazarlık, istihdam oranı, kişi başı gelir, konut olanakları vb.) sahip olduğu belirlenmiştir. Kaushik'in (2014) çocuk dilenciler üzerine gerçekleştirdiği araştırmada ise, araştırmaya katılanların çoğunun parayı kendilerine yemek yapan anne veya ağabeylerine verdiği anlaşılmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sokakta yaşama ve dilencilik olgularının sosyoekonomik ve tüketim davranışları bakış açısıyla incelendiği bu araştırmada; sokakta yaşayanların tüketimlerinin daha çok isteğe bağlı tercihlerden ziyade gıda, barınma, sağlık ve hijyen gibi zorunlu ihtiyaçları karşılama doğrultusunda gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan gündelik tüketim ve alışverişlerde; toplumsal dışlanma ve temizlik gibi faktörlerin sınırlandırıcı bir unsur olduğu görülmektedir. Araştırmada özellikle çocukların savunmasızlığına bağlı olarak dilenme davranışlarında pazarlama iletişim aracı veya zorunlu çalışan olarak kullanılabildiği, bu durumun ise çocukların eğitim hizmetlerine erişimini ve buna bağlı gelecekteki tüketim davranışlarını kısıtladığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla sokakta yaşayanların ve dilencilerin tüketim davranışlarının; tüketimden kaçınma, tüketimden dışlanma, kalite algısı (dayanıklılık, besin değeri vb.), hazzı ve faydacı tüketim davranış motivasyonları, sahip olunan temel düzey de olsa ürünleri kimlik oluşturma, sembolik veya statü amaçlı kullanma, ürünleri takas ve diğerleriyle paylaşma gibi farklı değişkenler bakımından incelenmesi mümkündür. Bunların yanında tüketim davranışlarının, sokakta yaşama ve dilenme davranışlarını ve bunlardan kurtulma motivasyonlarını nasıl etkilediği de incelenebilir.

İşletmelerin ise bu dezavantajlı müşterilere önyargılı davranmaması, kapsayıcı hizmet sunma politikaları tasarlaması, bunların satın alım gücüne uygun ürünler geliştirmesi, gerçek ihtiyaç sahiplerini tespit etmesi, bu ihtiyaçları sosyal sorumluluk anlayışıyla karşılamaya çalışması ve hatta müşterilerin de bunlara katılımını teşvik etmesi mümkündür. Diğer taraftan bunları gerçekleştirirken diğer müşterilerin rahatsız olmasını engellemesi, profesyonel ve insani sınırlar içerisinde güvenliği sağlaması, marka imajı ve işletme karlılığını da göz önünde bulundurması gerekir. Dolayısıyla bu müşterilere hizmet sunma ve sosyal sorumluluk faaliyetleri gerçekleştirmede sistemli bir yaklaşım önemlidir. Nitekim dilencilik özelinde çocukların ve dini inanışların stratejik gelir artırma yöntemi olarak kullanıldığının belirtildiği araştırmada, dilenmenin turizm yöreleri gibi belirli pazarlama alanlarında gerçekleştirilebildiği ve diğer tüketicileri negatif etkileyebildiği anlaşılmaktadır. Kısaca sokakta yaşama ve dilencilik sadece bir güvenlik ve toplumsal sağlık sorunu olmayıp, bu bireylerin tüketim kalıplarını iyileştirme, yaşam standartlarını geliştirme ve değiştirmede, tüketimlerden ve pazarlama faaliyetlerinden yararlanılabileceği ifade edilebilir. Neticede, sokakta yaşama ve dilencilik davranışlarının azaltılmasında sadece sağlık ve güvenlik odaklı kamu politikalarının sorunun çözümünde tek başına yeterli olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, pazarlama bakış açısıyla bu tüketici gruplarının ihtiyaçlarının analizi, bölümlendirilmesi, kamu otoriteleri, sivil toplum kuruluşları ve işletmelerle ortaklaşa kapsayıcı politikaların geliştirilmesi ve ilgili faaliyetlerin gerçekleştirilmesi mümkündür. Böylece bu bireylerin anlaşılması, toplumun diğer bileşenleriyle uyumunun artırılması, istihdamının sağlanması gibi amaçlara ulaşmaya katkı sağlanabileceği düşünülmektedir.

Yeterli örnekleme ulaşmak zor olsa da, konu hakkında yazındakilere benzer şekilde etnografik veya gözlemsel araştırmalar yapılabileceği gibi, boylamsal araştırmalarla sokakta yaşamanın evresine göre tüketimlerdeki değişimler incelenebilir. Yanı sıra, zorunlu ihtiyaçları karşılayıcı tüketimlerin ötesinde sokakta yaşama, dilenme ve bunların özelliklerine bağlı olarak tüketimlerin nasıl şekillendiğine yönelik betimsel saha araştırmaları da gerçekleştirilebilir. Örneğin bu tüketicilerin davranışları; belirli ürün veya markalara yönelik istek, sadakat veya eğilimleri, algılanan eksiklikleri gidermek üzere gerçekleştirilen telafi edici, sembolik veya estetik tüketimleri, fiyat-kalite bilinçleri ve dürtüsel karar alma tarzları gibi farklı değişkenler bakımından incelenebilir. Bunların sokakta yaşayanların gelecekteki yaşama tarzı ve yaşam şartlarını değiştirme isteklerini nasıl etkilediğinin ortaya konulmasının ise teorik ve pratik açıdan değerli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Agyemang, E., Forkuor, J. B., Kondor, R., & Odongo, D. A. (2024). The street begging economy: investigating the economic strategies of street beggars in Ghana. *International Journal of Sociology and Social Policy*. 44(11/12), 1137-1151.
- Ali, A. L. S. S. N., & Madhloom, A. L. M. H. (2022). The crime of children exploiting in beggary. *International Journal of Early Childhood*. 14(03), 196-203.
- Anar, T., & Özbay, F. (2013). Edebiyat sosyolojisi bağlamında Osmanlı'dan günümüze Türk şiirinde dilenme ve dilencilğe genel bir bakış. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*. 2, 1-27.
- Awang, S. A., Borhan, J. T., Mohamad, M. T., & Muhammad, F. (2017). The scenario of giving to beggars: A behavioural analysis among Malaysians. *Labuan e-Journal of Muamalat and Society*. 11, 1-12.
- Carmona, J., Slesnick, N., Guo, X., & Letcher, A. (2014). Reducing high risk behaviors among street living youth: outcomes of an integrated prevention intervention. *Children and Youth Services Review*. 43, 118-123.
- Coşkun, İ., & Erkilet, A. (2010). Kapıya geleni geri çevirmeme: İstanbul esnafının dilencilik olgusuna bakış açısı. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(20), 1-21.
- Çelebi, E. (2014). Sokakta yaşayanlara yönelik sosyal sorumluluk çalışmaları için toplumsal algının belirlenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 7(33), 808-815.
- Dahlman, S., Bäckström, P., Bohlin, G., & Frans, Ö. (2013). Cognitive abilities of street children: Low-SES Bolivian boys with and without experience of living in the street. *Child Neuropsychology*. 19(5), 540-556.
- De Coulon, G., Reynaud, C., & Wiget, A. C. (2015). Begging in Geneva in times of crisis: Multi-layered representations of beggars, begging and cohabitation in the public space. *European Journal of Homelessness*. 9(1), 191-211.
- Demirtaş, M. (2006). Osmanlı Başkenti'nde dilenciler ve dilencilerin toplum hayatına etkileri. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. 20(20), 81-104.
- Drydak, N. (2023). Forced labor and health-related outcomes. The case of beggar children. Working Paper, IZA-Institute of Labor Economics, Discussion Papers, 16519.
- Eren, Z., & Çubuk, F. (2023). Çocuk hakları bağlamında sokakta yaşayan çocuklar sorunu. *J-EDUCAT: Journal of Educational Studies*. I(1), 1-43.

- Erken, F. (2017). Yazılı basında dilenci stereotipi: hürriyet, sabah, milliyet gazetelerine yönelik bir analiz. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. 44, 216-227.
- Ferguson, K. M., Dabir, N., Dortzbach, K., Dyrness, G., & Spruijt-Metz, D. (2006). Comparative analysis of faith-based programs serving homeless and street-living youth in Los Angeles, Mumbai and Nairobi. *Children and Youth Services Review*. 28(12), 1512-1527.
- Gin, L. L., Syasyila, K., & Zhooriyati, S. M. (2021). The psychological states of beggars in Malaysia: Happiness, subjective well-being, and gratitude. *Journal of Cognitive Sciences and Human Development*. 7(2), 26-46.
- Gowreesunkar, V. G., Seraphin, H., & Nazimuddin, M. (2021). Beggarism and black market tourism—a case study of the city of Chaar Minaar in Hyderabad (India). *International Journal of Tourism Cities*. 7(3), 662-682.
- Hartmann, C. F., Silva, L. N., Corrêa, M. L., Oliveira, G. F., Dutra, J. C., Ishikame, K. R., ... & dos Santos Paludo, S. (2021). Risky sexual behavior among street children, adolescents, and young people living on the street in southern Brazil. *Journal of Community Health*, 46(6), 1188-1196.
- Hill, R. P. (2003). Homelessness in the US: An ethnographic look at consumption strategies. *Journal of Community & Applied Social Psychology*. 13(2), 128-137.
- Hill, R. P., & Stamey, M. (1990). The homeless in America: An examination of possessions and consumption behaviors. *Journal of Consumer Research*. 17(3), 303-321.
- Hino, P., Santos, J. D. O., & Rosa, A. D. S. (2018). People living on the street from the health point of view. *Revista Brasileira de Enfermagem*. 71(1), 684-692.
- İnan, K., & Kara, B. (2022). İnsana Yakışır Yaşamının Arayışında İnsanlığı İnciten Hal Dilencilik: Niğde Örneği. 8th International EMI Entrepreneurship & Social Sciences Congress, 17-19 November, 1002.
- Kamruzzaman, M., & Hakim, M. A. (2015). Socio-economic status of child beggars in Dhaka City. *Journal of Social Sciences and Humanities*. 1(5), 516-520.
- Kaushik, A. (2014). Rights of children: A case study of child beggars at public places in India. *Journal of Social Welfare and Human Rights*. 2(1), 01-16.
- Khan, J. H. (2014). Socio-Economic Status of Beggars in Urban Areas: A Case Study. *Global Journal of Multidisciplinary Studies*. 3(9), 388-416.
- Koopmans, F. F., Daher, D. V., Acioli, S., Sabóia, V. M., Ribeiro, C. R. B., & Silva, C. S. S. L. D. (2019). Living on the streets: An integrative review about the care for homeless people. *Revista Brasileira de Enfermagem*. 72(1), 211-220.
- Korkut, D. (2017). Tanzimat hikâye ve romanlarında dilenciler ve dilencilik. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 6(12), 13-23.
- McCarthy, B., & Hagan, J. (1992). Surviving on the street: The experiences of homeless youth. *Journal of Adolescent Research*, 7(4), 412-430.
- Moon, R. (1999). Begging and freedom of expression. *Forum Constitutionnel*. 11(2), 41-49.
- Norena-Herrera, C., Rojas, C. A., & Cruz-Jimenez, L. (2016). HIV prevalence in children and youth living on the street and subject to commercial sexual exploitation: A systematic review. *Cadernos de Saude Publica*, 32, e00134315.

- Özgün, C. (2016). Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında çocuk dilenciler sorunu. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 16(33), 25-60.
- Plummer, M. L., Kudrati, M., & Yousif, N. D. E. H. (2007). Beginning street life: Factors contributing to children working and living on the streets of Khartoum, Sudan. *Children and Youth Services Review*, 29(12), 1520-1536.
- Qiao, G., Chen, N., & Prideaux, B. (2017). Understanding interactions between beggars and international tourists: The case of China. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*. 22(3), 272-283.
- Raleigh-DuRoff, C. (2004). Factors that influence homeless adolescents to leave or stay living on the street. *Child & Adolescent Social Work Journal*. 21(6), 561-572.
- Rice, E., Kurzban, S., & Ray, D. (2012). Homeless but connected: The role of heterogeneous social network ties and social networking technology in the mental health outcomes of street-living adolescents. *Community Mental Health Journal*. 48(6), 692-698.
- Sarkar, S. (2007). Beggary in urban India: Reflections on destitution and exploitation. *Indian Journal of Social Work*, 68(4), 531-544.
- Slesnick, N., Prestopnik, J. L., Meyers, R. J., & Glassman, M. (2007). Treatment outcome for street-living, homeless youth. *Addictive Behaviors*, 32(6), 1237-1251.
- Sommer, M., Gruer, C., Smith, R. C., Maroko, A., & Hopper, K. (2020). Menstruation and homelessness: Challenges faced living in shelters and on the street in New York City. *Health & Place*, 66, 102431.
- Strehl, T. (2010). Street-working and street-living children in Peru: Conditions and current interventions. IREWOC research project on street children in Peru. Foundation for International Research on Working Children (IREWOC), supported by Plan Negherlands, Cordaid & ASN Bank.
- Thompson, S. J., McManus, H., Lantry, J., Windsor, L., & Flynn, P. (2006). Insights from the street: Perceptions of services and providers by homeless young adults. *Evaluation and Program Planning*, 29(1), 34-43.
- Tsemberis, S., & Asmussen, S. (2016). From streets to homes: The pathways to housing consumer preference supported housing model. In *Homelessness Prevention in Treatment of Substance Abuse and Mental Illness* (113-131). Routledge.
- Türkmen, M., Okyay, P., Ata, O., & Okuyanoğlu, S. (2004). A descriptive study on street children living in a southern city of Turkey. *The Turkish Journal of Pediatrics*. 46(2), 131-136.
- Vatandaş, C. (2002). Dilenciler ve dilencilik (Sosyolojik bir araştırma). *Sosyal Bilimler Dergisi*. 4(1), 170-183.
- Yang, X., & Sui, D. Z. (2020). Can social media rescue child beggars?. *Spatial Synthesis: Computational Social Science and Humanities* (303-321). Cham: Springer International Publishing.

CONFERENCE BOOK

SOSYAL BİLİMLER
EĞİTİM BİLİMLERİ
BEŞERİ BİLİMLER
AİLE
ANTROPOLOJİ
ARKEOLOJİ
COĞRAFYA
ÇALIŞMA EKONOMİSİ
ÇOCUK GELİŞİMİ
DİL
EDEBİYAT
EL SANATLARI
EKONOMETRİ
FELSEFE
FİNANS ve BANKACILIK
GASTRONOMİ
GAZETECİLİK
GÜZEL SANATLAR
HALKBİLİM
HALKLA İLİŞKİLER
HAVACILIK
HUKUK
İŞLETME
İNSAN KAYNAKLARI
İKTİSAT
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER
İLETİŞİM
İLAHİYAT
KAMU YÖNETİMİ
KÜLTÜR
LOJİSTİK
MALİYE
MODA
MUHASEBE
MÜZİK
PAZARLAMA
PSİKOLOJİ
REŞİM
SAĞLIK YÖNETİMİ
SANAT
SANAT TARİHİ
SİGORTACILIK
SİYASET BİLİMİ
SOSYOLOJİ
SOSYAL HİZMET
SPOR
TURİZM
TARİH
TASARIM
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
YEREL YÖNETİMLER
YÖNETİM
DİSİPLİNLERARASI ÇALIŞMALAR

EUROPEAN CONFERENCES 9. ULUSLARARASI SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER KONGRESİ 3 - 5 Nisan 2026 Tiran

www.avrupakongresi.org

EUROPEAN CONFERENCES 9TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY
AND SOCIAL SCIENCES
APRIL 3 – 5, 2026 TIRAN

ISBN: 978-625-5694-94-2

**EUROPEAN CONFERENCES 9TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON
HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
APRIL 3 – 5, 2026
TIRAN**

Edited By
PROF YAKUP BABAYEV

Issued: 25.04.2026
ISBN: 978-625-5694-94-2

ASSOCIATION & ACADEMIC INCENTIVES :

**In the conference 75 papers have been presented by Turkish participants and 98 papers
by international participants.**
**Members of the organizing committees of the conference perform their duties with an
"official assignment letter"**

The Contents Of This Book Are Solely Those Of The Authors.
Bu Kitabın içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

Web: www.avrupakongresi.org

Contact: avrupakongresi@gmail.com

CONFERENCE ID**EUROPEAN CONFERENCES 9TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON
HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES**

DATE – PLACE
APRIL 3 – 5, 2026
TIRAN

ORGANIZATION
ACADEMY GLOBAL CONFERENCES & JOURNALS

EVALUATION PROCESS
All applications have undergone a double-blind peer review process.

PARTICIPATING COUNTRIES
Turkey – Azerbaijan- Iran- Algeria- Georgia- Kazakhstan – India- Pakistan- Romania- Egypt-
Cuba – Albania- Laos- Afghanistan- Kyrgyzstan - South Africa- Nigeria- Oman – Russia-
Ethiopia- Chile – Spain -UAE- China- Japan – Bangladesh – Sudan- Vietnam-

PRESENTATION
Oral presentation

No part of this book may be reprinted or reproduced or utilized in any form or by any electronic, mechanical or any other means, now known or hereafter invented, including photocopying and recording, or in any form of information storage or retrieval systems, without permission from the publishers.

Academy Global–2026©

CONGRESS ORGANIZING BOARD

- Prof. Dr. Hülya Çiçek - Gaziantep Üniversitesi
- Prof. Dr. Ali Bilgili - Ankara Üniversitesi
- Prof. Dr. Naile Bilgili - Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Başak Hanedan - Atatürk Üniversitesi
- Prof. Dr. Hajar Huseynova - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi
- Prof. Dr. Dwi Sulisworo - Ahmad Dahlan University
- Prof. Zain Musa - Royal Academy of Cambodia
- Prof. Dr. Sameer Jain - NICMAR University
- Prof Yakup Babayev - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi
- Prof. Dr. Suyatno - Ahmad Dahlan University
- Prof. Dr. Al-Rashiff H. Mastul -Mindanao State University
- Prof. Dr. Alhisan U. Jemsy - Mindanao State University
- Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi - Atatürk Üniversitesi
- Prof. Dr. Mehtap Kavurmacı - Atatürk Üniversitesi
- Prof. Dr. Belkıs Özkara - Afyon Kocatepe Üniversitesi
- Prof. Dr. Mavlonova Ugiloy Khamdamovna - Zarmed University
- Assoc. Prof. Dr. Aysel Arslan - Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yeliz Çakır Sahilli - Munzur Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Sıddık BAKIR - Ataturk Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Berna Koçak - Munzur Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Irade Kerimova - Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti - Ahmad Dahlan University
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran - Batman Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Aydın - Dicle Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dody Hartanto - Ahmad Dahlan University
- Assoc. Prof. Dr. Rungchacadaporn - Ahmad Dahlan University
- Assoc. Prof. Nazile Abdullazade - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assoc Prof. Dr. Feran Aşur - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Assoc Prof. Dr. Erkan EFİLTİ - Kırgızistan-Türkiye Manas University

Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti - Ahmad Dahlan University

Assoc. Prof. Ivaylo Staykov - New Bulgarian Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari - Tebriz Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş - Gazi Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Bülent Işık - Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Nurkan Yılmaz - İnönü Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Həmzə Əliyev- Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Sevrə Fırıncıoğulları

Assist. Prof. Ihwan Ghazali - Technic University of Malaysia

Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu- Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Mahrukh Dovlatzade - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Naci Büyükkaracığan- Selçuk Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Songül Atak - Dicle Üniversitesi

Lecturer Mehmet Nuri Ödük - Selçuk Üniversitesi

Dr. Fatih İ. Kurşunmaden - Selçuk Üniversitesi

Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heydarlou –

Dr. Dadash Mehravari - Tebriz Üniversitesi

Dr. Aynurə Əliyeva - Azerbaijan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Dr. Gültekin Gürçay

Dr. Amaneh Manafidizajı

Scientific & Review Committee

Prof. Dr. Hülya Çiçek – Türkiye

Prof. Dr. Emine Koca – Türkiye

Prof. Dr. Fatma Koç – Türkiye

Prof. Dr. Valide Paşayeva - Türkiye

Prof. Dr. Ali Bilgili - Türkiye

Prof. Dr. Naile Bilgili - Türkiye

Prof. Dr. Başak Hanedan – Türkiye

Prof. Dr. Aysel Güven - Türkiye

Prof. Dr. Bülent Kurtişoğlu – Türkiye

Prof. Dr. Hajar Huseynova – Azerbaijan

Prof. Dr. Dwi Sulisworo – Indonesia

Prof. Dr. Natalia Latygina – Ukraina

Prof. Dr. Yunir Abdrahimov – Russia

Prof. Muntazir Mehdi – Pakistan

Prof. Dr. T.Venkat Narayana Rao – India

Prof. Dr. İzzet Gümüş – Türkiye

Prof. Dr. Mustafa Bayram – Türkiye

Prof. Dr. Saim Zeki Bostan – Türkiye

Prof. Dr. Hyeonjin Lee – China

Prof. Yakup Babayev - Azerbaijan

Prof. Dr. Suyatno – Indonesia

Prof. Dr. Zain Musa – Cambodia

Prof. Dr. Sameer Jain – India

Prof. Mehdi Mohammadzade – Iran

Prof. Dr. Ika Maryani – Indonesia

Prof. Dr. Guler Yenice – Türkiye

Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi – Türkiye

Prof. Dr. Mavlonova Ugiloy Khamdamovna – Uzbekistan

- Prof. Dr. Mehtap Kavurmacı – Türkiye
- Prof. Dr. Belkıs Özkara – Türkiye
- Prof. Dr. Al-Rashiff Hamjilani Mastul – Philipinnes
- Prof. Dr. Alhisan U. Jemsy – Philippines
- Assoc. Prof. Dr. Aysel Arslan - Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Sıddık Bakır – Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Meryem Öztürk - Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Yeliz Çakır Sahilli - Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Berna Koçak - Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti – Indonesia
- Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Aydın - Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Feran Aşur – Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş – Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Bülent Işık - Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Nurkan Yılmaz - Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Sevrâ Fırıncıoğulları - Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Abdulsemet Aydın – Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran - Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Dilorom Hamroeva - Uzbekistan
- Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari – Iran
- Assoc. Prof. Ivaylo Staykov - Bulgaria
- Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti – Indonesia
- Assoc. Prof. Dr. Ümit Ayata – Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Həməzə Əliyev - Azerbaijan
- Assoc. Prof. Dr. Okan Sarıgöz – Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Eda Bozkurt – Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Ahmet Topal – Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Kırbaş – Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Mesut Bulut – Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Fahriye Emgili – Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Sandeep Gupta – India

- Assoc. Prof. Dr. Veysel Parlak – Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Mahmut İslamoğlu – Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Nazile Abdullazade – Azerbaijan
- Assoc. Prof. Dr. Irade Kerimova - Azerbaijan
- Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova – Azerbaijan
- Assoc. Prof. Dr. Ali Vandshoari – İran
- Assoc. Prof. Dr. Dinara Fardeeva – Rusya
- Assoc. Prof. Dr. Göksel Ulay – Türkiye
- Assoc. Prof. Dr. Erkan Efilti - Kirgizistan
- Assist. Prof. K. R. Padma – India
- Assist. Prof. Dr. Omid Afghani - Afghanistan
- Assist. Prof. Dr. Maha Hamdan Alanazi - Saudi Arabia
- Assist. Prof. Dr. Dzhakipbek Altaevich Altayev - Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. Amina Salihi Bayero – Nigeria
- Assist. Prof. Dr. Ahmad Sharif Fakheer - Jordania
- Assist. Prof. Dr. Dody Hartanto - Indonesia
- Assist. Prof. Dr. Ihwan Ghazali - Malaysia
- Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heyladou – Iran
- Assist. Prof. Dr. Bazarhan İmangalieva - Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. Keles Nurmaşulı Jaylıbay - Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. Mamatkuli Juraev – Ozbekistan
- Assist. Prof. Dr. Kalemkas Kalibaeva – Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. Bouaraour Kamel – Algeria
- Assist. Prof. Dr. Alia R. Masalimova - Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. Amanbay Moldibaev - Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. Ayslu B. Sarsekenova - Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. Bhumika Sharma - India
- Assist. Prof. Dr. Gulşat Şugaeva – Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. K.A. Tleubergenova - Kazakhstan
- Assist. Prof. Dr. Cholpon Toktosunova – Kirgizia
- Assist. Prof. Dr. Hoang Anh Tuan – Vietnam

Assist. Prof. Dr. Songül Atak - Türkiye

Assist. Prof. Dr. Botagul Turgunbaeva - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Dinarakhan Tursunaliyeva - Kirgizia

Assist. Prof. Dr. Yang Zitong – China

Assist. Prof. Dr. Gulmira Abndirasulova – Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Imran Latif Saifi – South Africa

Assist. Prof. Dr. Murat Genç – Türkiye

Assist. Prof. Dr. Monisa Qadiri – India

Assist. Prof. Dr. Vaiva Balciuniene – Lithuania

Assist. Prof. Dr. Meltem Avan – Türkiye

Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu - Azerbaijan

Assist. Prof. Dr. Mahrukh Dovlatzade – Azerbaijan

Assist. Prof. Dr. Naci Büyükkaracığan – Türkiye

Assist. Prof. Dr. Raihan Yusoph – Philippines

Dr. Que-Nhu Duong - Vietnam

Dr. Fatih İ. Kuşunmaden – Türkiye

Dr. Mehmet Nuri Ödük – Türkiye

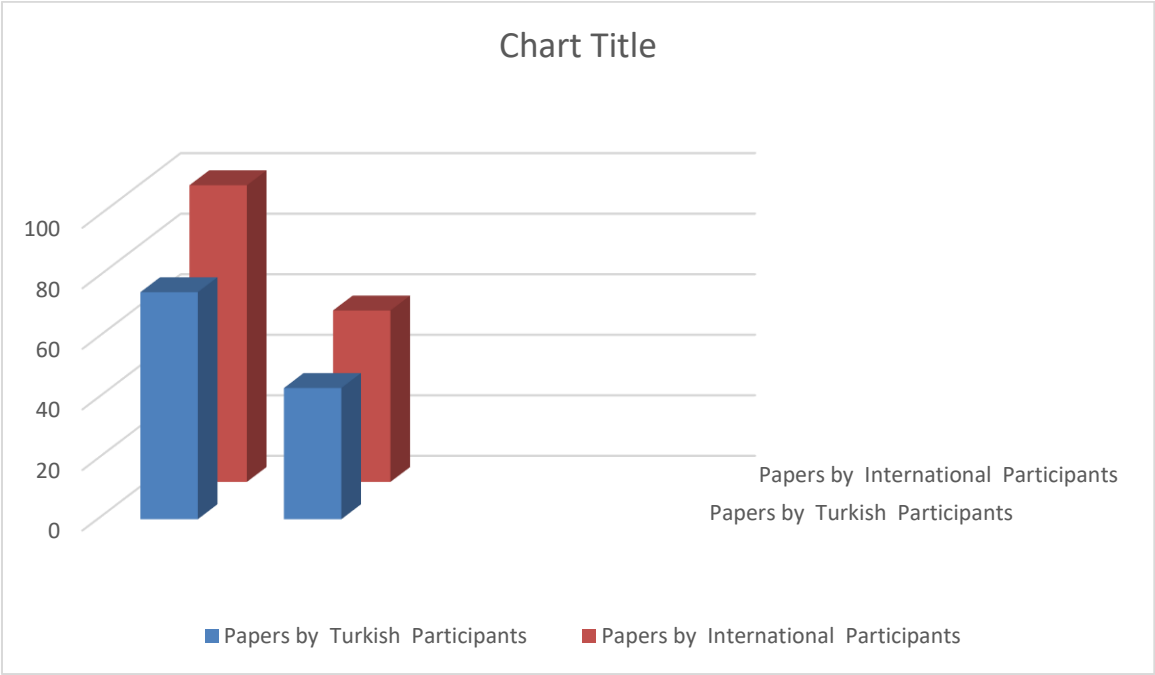
Dr. Ayşe Baran - Türkiye

Dr. Aynurə Əliyeva - Azerbaijan

Dr. Sonali Malhotra – India

Dr. Amaneh Manafidizaji – Iran

	<i>Number of paper</i>	<i>%</i>
<i>Papers by Turkish Participants</i>	75	43,35
<i>Papers by International Participants</i> <i>(27 Countries)</i>	98	56,65

EUROPEAN CONFERENCES 9th INTERNATIONAL CONFERENCE ON
HUMANITY and SOCIAL SCIENCES
EUROPEAN CONFERENCES 9th INTERNATIONAL CONFERENCE ON
HEALTH, ENGINEERING and APPLIED SCIENCES
EU ExArt 8TH INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
April 3 – 5, 2026
TIRAN

Kongre Bağlantı Linki :

Join Zoom Meeting

<https://us06web.zoom.us/j/88571518350?pwd=fOYazCWBmbAiWrHygjKSjkbbSvotfd.1>

Meeting ID: 885 7151 8350

Passcode: 202224

ÖNEMLİ AÇIKLAMA (Lütfen okuyunuz)

- ZOOM bağlantısı için yukarıda verilen bağlantıyı veya yine yukarıda verilen giriş bilgilerini kullanabilirsiniz.
- **Oturum içerisinde en KIDEMLİ olan moderatör olarak seçilir. Moderatörün oturum düzenini gözetmesi, akademisyen adaylarını yönlendirmesi beklenmektedir.**
- Oturuma bağlanmadan önce Salon numaranızı adınızın önüne aşağıdaki gibi ekleyiniz. Bu sayede kongre açılışında beklemeden oturumlarınıza gönderilebileceksiniz. Ör. 5 Ahmet Ahmetoglu
- **Sunum süresi 10 dakikadır. Bu sürenin aşılmasını moderatörler temin edecektir.**
- Sunum sonrası 5 dakikayı geçmeyen soru-cevap, tartışma süresi verilmektedir.
- **Sunumlar TÜRKÇE veya İNGİLİZCE yapılabilir.**
- Kameralar, oturum süresince toplam % 70 oranında açık olmak zorundadır.
- **Sunum yapan katılımcının kamerası açık olmak zorundadır.**
- Sunum yapmak zorunludur. **Herhangi bir nedenle sunum yapmamış olan katılımcıya sertifika verilmesi ve çalışmasının yayınlanması sözkonusu olamaz.**
- Katılımcı, kendi oturumda, oturum bitene kadar bulunmak zorundadır.
- Katılımcıların kendi oturumları dışındaki oturumlara katılma zorunluluğu yoktur.
- ZOOM platformunun kapasite sınırı nedeniyle, DİNLEYİCİ, sadece kapasite izin verdiği sürece kabul edilebilmektedir.
- **SADECE ÇALIŞMADA YAZAR OLARAK GEÇEN KİŞİLER SUNUM YAPABİLİR !**

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on **at least %70** of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.
- Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,

EUROPEAN CONFERENCES 9th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES April 3 – 5, 2026 TIRAN Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 3 Nisan / April 3, 2026 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Doç. Dr. İBRAHİM BOZACI	1	An Empirical Study on the Impact of Occupational Stress on Work-Life Balance and Mental Health among Uttarakhand Police Personnel	Sunil Kumar Meena Assoc. Prof. Dr. Surendra Kumar Shubham Goswami Giri
		2	A LITERATURE REVIEW ON CONSUMER BEHAVIOR IN OLD AGE	Doç. Dr. İBRAHİM BOZACI
		3	A LITERATURE REVIEW ON THE RELATIONSHIP BETWEEN HOMELESSNESS, BEGGING, AND CONSUMPTION	Doç. Dr. İBRAHİM BOZACI
		4	AN INTEGRATED MODEL OF ECONOMIC PROSPERITY, MIGRATION, AND TOURISM FOR REGIONAL AIRLINE NETWORK PLANNING IN TÜRKİYE: AN APPLICATION USING ATR 72 AIRCRAFT	Assist. Prof. Dr. Ümit Kanmaz Dr. Lecturer Cengiz Kerem Kütahya
		5	INTEGRATED ACCESSIBILITY AND MIGRATION-BASED MODEL FOR REGIONAL AIRLINE NETWORK PLANNING IN TÜRKİYE: AN APPLICATION USING ATR 72 AIRCRAFT	Assist. Prof. Dr. Ümit Kanmaz Dr. Lecturer Cengiz Kerem Kütahya
		6	ANALYSIS OF THE GROWTH PERFORMANCE OF BANKS TRADED IN THE BIST LIQUID BANK INDEX: AN ENTROPY AND MAIRCA APPROACH	Assoc. Prof. Dr. Musa GÜN Dr. Osman Nuri AKARSU Assoc. Prof. Dr. Ceyda YERDELEN KAYGIN
		7	ANALYSIS OF NOMINAL AND REAL RETURNS OF FINANCIAL INVESTMENT INSTRUMENTS THROUGH AN INTEGRATED LOPCOW-BASED COCOSO APPROACH	Dr. Osman Nuri AKARSU Assoc. Prof. Dr. Musa GÜN Assoc. Prof. Dr. Ceyda YERDELEN KAYGIN
		8	BİR İLAÇ DAĞITIM ŞİRKETİNİN 2015-2025 DÖNEMİ FİNANSAL PERFORMANSININ ORAN ANALİZİ VE FİNANSAL YAŞAM ENDEKSİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ	Arş. Gör., Pınar Nur DALGIÇ Arş. Gör., Osman ŞAHMAN